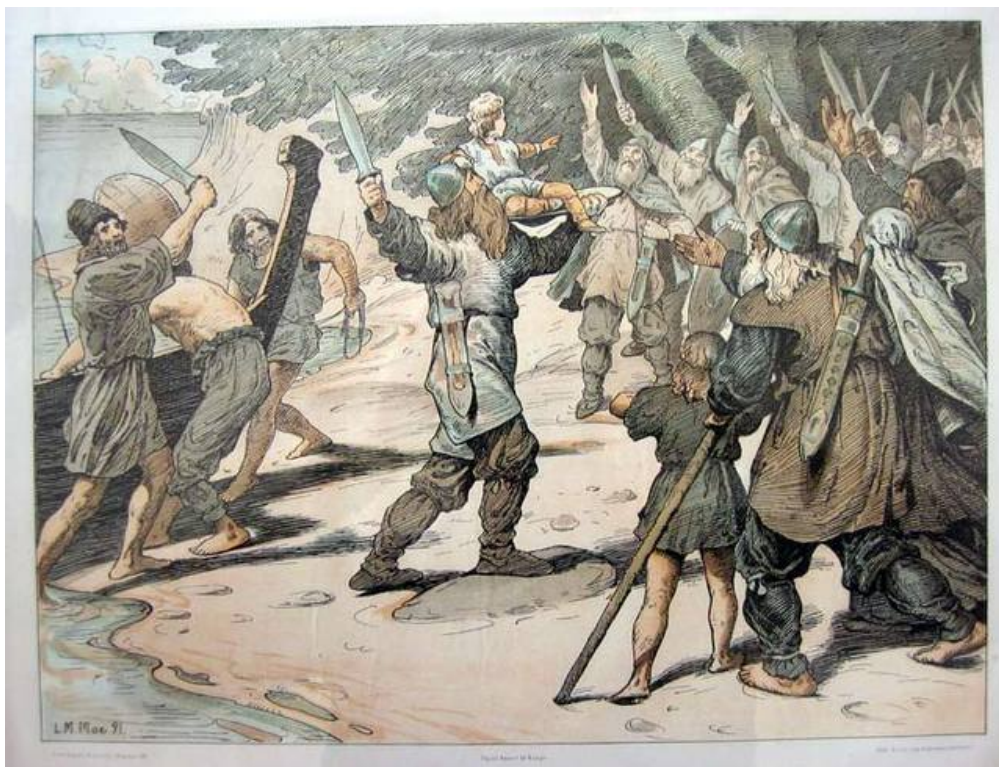

Krøniken om Lejrekongerne (Lejrekrøniken)

Oversat og kommenteret af
Jørgen Olrik

Skjold hyltes som konge. Tegning af Louis Moe 1891.

Indledning

De årbogsoptegnelser, som på ærkebisp Eskils tid indrettedes i Lund, blev efter hans tid betydelig udvidede, dels med verdenshistoriske tilføjelser, dels med uddrag af Adam af Bremens skrift »de hamburgske ærkebispers historie« (affattet 1072 og følgende år), som på grund af sin rigdom på nordiske efterretninger var vel kendt i Danmark. Ved disse tilføjelser, der iøvrigt uden omsigt eller kritik plukkedes ud af Adams tekst og anbragtes ved de forskellige årstal, opnåedes en større udførlighed i årbogsoptegnelserne for 9. — 11. århundredes vedkommende; men i de fleste håndskrifter af årbøgerne er tillige indføjet en kort sagnkrønike om danske oldtidskonger (særlig Lejrekonger), der er af betydelig værdi. Den findes i de tre endnu bevarede håndskrifter¹⁾, men ikke i det til grund for Ludewigs udgave²⁾ liggende håndskrift af Lundeårbøgerne. Denne lille sagnkrønike, der er indskudt mellem årene 762 og 768, har intet tilfælles med de omgivende årbogsefterretninger; den danner et selvstændigt hele og kan ikke tilskrives samme forfatter som disse, ja, kan overhovedet ikke antages oprindelig at være affattet i Skåne, da den indeholder forskellige stedfæstelser, der alle henpeger på Roskilde som dens forfatters hjemsted, ligesom sprogformen i navnene ikke er skånsk³⁾. — Blandt stedfæstelserne kan nævnes, at krøniken indeholder et udførlig fortalt sagn om Roskilde bys grundlæggelse, og at dens forfatter ved god besked om kongehøjene ved Lejre, ligesom han fortæller et fuldstændig lokalt sagn fra Hornsherred. — Desuden staar krøniken i et ejendommeligt forhold til den i Roskilde o. 1140 affattede Danmarkskrønike («Den ældste Danmarkskrønike«, oversat af Jørgen Olrik), idet den i stilistisk henseende er påvirket af den, og endog optager en hel lang periode ordret efter den⁴⁾. Når man til de her fremdragne omstændigheder føjer det besynderlige i, at sagnkrøniken brat slutter med de yngste oldsagn uden at medtage nogetsomhelst af den kristne tidsalder, som alle andre middelalderlige krøniker gør, kan man med stor sandsynlighed slutte, at sagnkrøniken oprindelig er skrevet som indledning til Roskildekrøniken, idet dens forfatter har villet afhjælpe savnet af en Danmarkskrønike, der også medtog oldtidskongerne, og derfor har forsynet den allerede forhåndenværende Danmarkskrønike med en indledning, bestående af oldsagn⁵⁾.

Hermed er nu tillige sagnkrønikens affattelsestid nogenlunde bestemt; det var i Valdemarstiden, under Absalons påvirkning, at tanken om en fuldstændig Danmarkskrønike opstod, der medtog de stolte minder fra Oldtiden, og ikke som de tidligere skrifter nøjedes med de kristne konger. På den anden side peger forskellige omstændigheder på, at krønikens affattelsestid ikke bør sættes for sent i Valdemarstiden, således den kejtede løsning af den opgave: at tilvejebringe en sammenhængende Danmarkskrønike, ved at forsyne et allerede forhåndenværende skrift med en i en helt anden ånd skrevet indledning; endvidere krønikens store formelle mangler, og endelig også den omstændighed, at den nationalfølelse, som giver sig udslag især i krønikens

Lejrekrøniken

indledningssagn, er stærkt vendt mod Tyskerne og den tyske kejser; ti spørgsmålet om den tyske kejsers overhøjhed over Danmark var just i den ældre Valdemarstid brændende. Krøniken må da antages forfattet før Sven Aggesøns og Saksess større Danmarkshistorier, og sandsynligvis efter Absalons tilskyndelse.

Krøniken har da også i formel henseende præget af at være Valdemarstidens begynderarbejde i historieskrivning. Den er skrevet paa et meget slet Latin, der står i en besynderlig modsætning til Sven Aggesøns og Saksess polerede stil; den røber en fuldstændig naivitet på den almindelige histories område, så at den endog begynder med at fortælle, at kejseren (!) på Davids tid (!) angreb Danmark, og i det hele fortæller den sagnene ganske naivt og ligefrem; at oldsagnene opfattes som fuld historisk sandhed, kan ikke undre os, da hverken Sven Aggesøn eller Sakse har formået at frigøre sig fra denne opfattelse ; om noget skønsomt udvalg som hos Sven Aggesøn er der næppe tale. Den er derfor også sammensat af højst uensartede dele ; indledningssagnet om Danmarks tilblivelse er ret bredt fortalt og har på de fleste punkter folkesagnets præg; den til Roskildeegnen stedfæstede sagngruppe om Ro — Helge — Rolf, der følger efter indledningssagnet, er mere tørt og kortfattet gengivet og bærer væsentlig præg af at være en samling stedsagn. Ind i denne sagngruppe er så (noget umotiveret) skudt et med folkesagnets hele livfuldhed og bredde fortalt sagn om kong Snjo, der indeholder flere æventyrmotiver; den efter Ro — Helge — Rolfgruppen følgende gruppe af konger Fridlev — Frode — Ingjald — Olav omtales atter meget kort, idet der ikke nævnes meget mere end de tørre navne; lidt fyldigere, men dog kortfattet, omtales den berømteste konge fra sagntidens slutning, Harald Hildetand. — At sagnene er danske og for en væsentlig del indsamlede i Roskildeegnen, kan der ingen tvivl være om; sagnkrønikens kongerække stemmer på væsentlige punkter med Sven Aggesøns og Saksess danske kongerækker, men afviger fra de islandske kilders kongerække (Frode — Fridlevgruppen står efter Ro — Helge — Rolfgruppen).

Skønt de af krøniken udførligst fortalte oldsagn ikke, som hos Sven Aggesøn, er valgte med særligt henblik på de Danskes nationale kamp mod Tyskerne, går der dog en fædrelandsk og tyskfyndtlig ånd igennem den, navnlig da i indledningsfortællingen om Danmarks tilblivelse. Krønikens fædrelandske sindelag viser sig også i, at den opfatter det som en selvfølge, at Lejrekongerne var enekonger i Danmark lige fra Dans tid; andre konger end Lejrekonger omtales ikke, end ikke underkonger⁶⁾. Den iver for Danmarks enhed og uafhængighed, der ses af indledningssagnet, giver sig dog ikke, som hos Sakse, udslag i vidtløftige fremstillinger af de Danskes store erobringer i Oldtiden⁷⁾, og også dette træk peger paa den tidlige Valdemarstid som sagnkrønikens affattelsestid. Ejendommelig for Valdemarstiden og ikke mindst for Absalon personlig er endelig den aristokratiske tænkemåde, der giver sig udslag i sagnet om, at stormændene giver Danmark dets navn.

Hvad sagnkrønikens senere skæbne angår, er det næppe muligt at oplyse noget om, når og hvordan den kom til Lund og blev indflettet i Lundeårbøgerne. Sakse har utvivlsomt

Lejrekrøniken

kendt krøniken, men udelader, sikkert med flid, just de to oldsagn, som fortælles udførligst i krøniken: sagnene om kong Dan og kong Snjo; de vendinger, som Sakse bruger, tyder afgjort herpå⁸). Desuden har Rydårbøgerne, skrevne i slutningen af 13. årh. i Ryd kloster i Angel (i Sønderjylland), der i det hele benytter både Lundeårbøgerne og Sakse, brugt sagnkrøniken meget, og fortæller navnlig sagnet om Danmarks tilblivelse i nøje overensstemmelse med vor krønike. Endelig er sagnkrøniken benyttet i »Gesta Danorum på danske«, en i skånsk sprogform i 13. årh.s slutning affattet kongerække og årbog, der har benyttet Lundeårbøgerne og Sakse.

For nærværende oversættelse er Waitz'es udgave lagt til grund, dog med nedenstående tekstrettelser, af hvilke flere skyldes professor Gertz; de fleste er tagne fra de andre håndskrifter (dette antydes ved B C i klammer efter rettelsen). Ved oversættelsen er der også taget et vist hensyn til den gamle danske tekst i »Gesta Danorum på danske«.

Tekstrettelser

Tekstrettelser til Waitz'es tekst i Nordalbingische Studien V.

S. 21 l. 4 invidente, læs invadente (B C).

- » - 7 Læs: quia nullo < suo > regebantur imperio.

- » - 16 Læs: in Wytheslef tantum, Sialandiæ civitatem.

- » - 24 aliter suo, læs aliter nec suo (B C).

- » - 26 invidentibus sibi, læs invadentibus sibi (B C).

- 22 - 4 repletur in, læs repletus (B C).

- » - 6 movebantur, læs movebant.

- » - 24 quem, læs quam (B C).

- » - 29 naute udgår (B C).

- » - 3 f. n. Læs med følgende tegnsætning: . . . removeere jussit, ad portum, ubi tenditur Ysæfiorth, conferre, circa fontem

S. 23 l. 3 vocatur, læs vocabitur.

- » - 7 et udgår foran obiit (B C).

- » - 11 itaque Haldanus, læs itaque terras H. (B C).

- » - 22 commovit, læs commoravit.

- » - 23 quesituros mittit, læs qu. puellam m. (B C).

- » - 24 ut udgår (komma foran quod).

- » - 25 predicte, læs predicto (B C).

- » - 27 filiam, læs filia (B C).

- » - » qui, læs que (B C).

- 24 - 8 ageretur, læs agerentur (B C).

- » - 9 postquam, læs post quem.

- » - 13 funda, læs fundo.

- » - 24 plus, læs prius (B C).

Lejrekrøniken

- 25 - 9 possit, læs posset (B C).
- » - 14 ipsi memores, læs nominis (B C).
- » - 17 fluminis, læs fulminis.
- » - 18 habentibus, læs aventibus.
- » - 20 Læs: compatique proceres pessumdavitt.
- » - 31 Efter tribus tilføjes veridicis (B C).
- » - 1 f. n. esset, læs exisset.
- 26 - 14 Læs: edificavit nomine Sculdæ, unde Sculdælef nomen sumpsit.
- » - 20 Efter regni tilføjes heres (B C).
- 27 - 3 Læs: et in eundem . . . (B C).

Krøniken om Lejrekongerne

S begyndelsen, da kejseren drog mod Danmark på Davids tid⁹), kaldtes disse landsdele: Jylland, Fyn, Sælland, Møn, Falster, Låland, Skåne, ikke Danmark (på Latin: *Dania* eller *Dacia*), som vi senere skal påvise, fordi de ikke havde nogen egen høvding, men lød under Sveriges konge. Der var nemlig i Upsala by i Sverige en konge ved navn Ypper, der havde tre sønner; den første hed Nori, den anden Østen, den tredje Dan. Denne sendte hans fader til de landsdele, som nu hedder Danmark, for at han skulde herske over fire øer, nemlig Sælland, Møn, Falster, Låland, der alle med ét navn kaldtes Videslev. Ypper opnåede nemlig af indbyggerne der på stedet, at de gav hans søn Dan denne egn, nemlig Videslev, til kongesæde. Derefter herskede Dan over Videslev alene og opførte på Sælland byen Ledre, som han berigede med store skatte. Kong Dan var nu sædekonge, det vil sige småkonge, i tre år¹⁰).

Men nu vil vi gerne have at vide, hvoraf Danmark har fået sit navn. Og her vidner da overleveringen fra fortiden for os, at de før nævnte landsdele, nemlig Jylland, Fyn, Skåne og Videslev, som nu hedder Danmark, aldrig har været underlagte nogen, alene med undtagelse af Ludvig, der i fred og god forståelse fik Danerne til at modtage kristendommen, efter at have fået kong Harald døbt ved Mainz. Ellers var de aldrig nogensinde blevne undertvungne af nogen, enten af hans forgængere eller af hans efterfølgere; men de stod imod alle, der angreb dem, hvem det end var, og betragtedes derfor i begyndelsen af alle med had¹¹). Jylland var derfor, som det land, der lå mest udsat, dækket af et bolværk af træpæle, der, hvor nu Danevirke ligger, og omgærdet mod Augustus', den første kejsers, angreb, og her holdt den nævnte Augustus i begyndelsen flere slag med dem efter at have samlet en stor hærstyrke.

Jyderne stod dem imod og sendte bud til Videslevs høvding Dan, om han vilde komme dem til hjælp. Ved dette bud fyldtes Dan af stor glæde, samlede sine krigerskarer, og drog uden ophold i kamp. Da Dan nu var kommet over til bolværket, rykkede Jyderne ud mod

Lejrekroniken

kejseren og begyndte for alvor en kamp med ham, hvori de dræbte såre mange af hans mænd med sværdets od¹²⁾. Stolt af sin sejr drev han de øvrige på flugten, så mange som han ikke vilde hugge ned. Da nu Jyderne så, at Dan var en kraftig mand, kæk og tapper, førte de ham hen til den sten, som kaldtes Daneryg, satte ham op på stenen og gav ham kongenavn¹³⁾. Jyderne fulgte ham derpå og underlagde ham Fyn og Skåne med de andre tilliggende øer. Kong Dan så nu, at det land, han herskede over, var godt¹⁴⁾, nemlig Jylland, Fyn, Videslev og Skåne ; han sammenkaldte da sine stormænd og ombudsmænd og sagde: »Vel huer mig mit land; hvilket navn skal vi give det?« Landets høvdinge svarede og sagde: »Konge, du leve evigt. Du er kong Dan, dit rige skal hedde Danmark (på Latin: *Dania* eller *Dacia*), og dets navn skal aldrig i evighed forgå¹⁵⁾.

Dan var konge i Danmark i tre år; først i det tredje år kendte han sin hustru Dania¹⁶⁾ og avlede med hende en søn ved navn Ro¹⁷⁾. Efter sin faders død besad denne kongedømmet med arveret; sin fader Dan højlagde han ved Ledre på Sælland, hvor hans fader før ham havde grundlagt et kongesæde, som Ro nu selv efter faderen opfyldte med mangfoldige rigdomme. På den tid var der en stor by midt på Sælland, hvor der nu kun er et øde bjærg, ved navn Høgebjærg, men dengang lå dér en by, som kaldtes Høgekøbing¹⁸⁾; da kong Ro nu så, at købmændene gav meget ud til vognleje fra skibene og derop til ad landevejen, bød han at flytte købstaden bort fra dette sted ned til havnepladsen dér, hvor Isefjorden udstrækker sig, og her lod han huse lægge omkring en dejlig kilde. Der byggede Ro en anselig by, som han gav et tvedelt navn, efter sig selv og efter kilden, idet han tog den ene del af navnet fra kilden, den anden fra sig selv og kaldte byen på dansk Roskilde, og med dette navn skal den kaldes i al evighed¹⁹⁾.

Kong Ro levede så fredeligt, at ingen drog i kamp mod ham, så lidt som han selv nogensinde drog ud i ledning. Han havde også en frugtbar hustru, med hvem han avlede to sønner; den første hed Helge, den anden Haldan²⁰⁾. Og da drengene begyndte at vokse til og blive store og stærke, døde deres fader Ro og jordedes i en høj ved Ledre; efter hans død tog sønnerne hver sin del af riget, idet de delte det i to dele, således at den ene var herre over landet, den anden over søen²¹⁾.

Haldan førte altså styret til lands og avlede en søn ved navn Sivard, med tilnavnet »hvide«, der højlagde sin fader Haldan ved Ledre efter dennes død²²⁾. Helge var derimod søkonge²³⁾ og samlede mange ildgerningsmænd om sig; i søkamp vandt han lykkelig forskellige lande, af hvilke han skal have besøgt nogle i fred, men andre med sin vikingeflåde²⁴⁾. Engang hændte det nu, at Helge, der trængte til at komme i havn, kom til en havn ved Låland ; træt af at ro udhvilede han her tre nætter i broderens rige tilligemed sine krigerskarer, lod telte opslå på land, og dvælede der i fred. Grebet af kødeligt begær udsendte han nogle krigere for at hente ham en pige, der passede for kongen; disse bragte ham en datter af en høvding Rolf Karl, ved navn Thora; og faderen fulgte med. Hun

Lejrekrøniken

undfangede ved ham og fødte senere en datter, som hun kaldte Yrsa. Kong Helge drog så videre derfra og gav sig til at hæрге på forskellige lande. Så hændte det en gang senere, efter at mange år var henrundne, at den samme Helge kastedes ind i den førnævnte havn, og uden at mindes sin tidligere gerning, bød, at en pige skulde skaffes til veje til ham, og det blev så netop hans egen datter, som han fik overgivet af Thora Rolfsdatter og tog med vold. Hun undfangede ved sin fader og fødte en søn, som hun gav hans bedstefaders navn Rolf. Imidlertid døde Thora, på én gang Helges viv og svigermoder, og jordedes på den ø, som hedder Thorø, og senere blev også hendes gamle fader Rolf begravet der. Også hans svigersøn Helge søkonge blev højlagt der²⁵⁾. Men hans og Yrsas søn Rolf voksede til og blev stærk og tapper. Og hans moder Ursula²⁶⁾ lagde sit enkeslør og blev givet til Sveriges konge Adisle, som med hende avlede en datter ved navn Skuld, der således var en søster til Rolf Krake på mødrene side²⁷⁾.

Medens nu dette gik for sig med søkongen Helge, døde hans broder Haldan, Danmarks konge. Efter ham tog Sveriges konge Adisl skat af Danerne. Han satte en bjæffende hvalp til konge over dem, ved navn Rakke, som han elskede overmåde²⁸⁾. En dag, da Rakke sad blandt sine hærmænd, hædret med kongelig betjening, så han nogle hunde, der sloges på gulvet; og da han nu vilde skille dem ad, for at de ikke skulde gøre hverandre fortræd, sprang han frem over bordet ned iblandt dem, men blev her overvældet og bidt ihjel. Dette budskab var der ingen, der vovede at bringe kong Adisl; ti den, som meldte ham Rakkens død, skulde straks selv miste sin hals²⁹⁾. Der var nu en jætte ved navn Læ på den ø, som hedder Læsø³⁰⁾, han havde en hyrde ved navn Snjo³¹⁾; denne sendte han til Sverige for at bede kongen om kongedømmet. Da nu Snjo var kommen til Sverige, rettede Adisl, idet han udspurgte ham omhyggelig, først spørgsmål til ham om tidende fra Danmark. Han svarede billedligt: »Uden viser farer alle bier vilde«³²⁾. Anden gang blev han spurgt, hvor han havde ligget om natten, og svarede: »dér, hvor fårene har slugt ulvene«. Han havde nemlig set en læge give nogle syge får en drik, lavet af kogt ulvekød³³⁾. Da Adisl nu atter spurgte Snjo, hvor han havde ligget den forrige nat, svarede han: »hvor ulvene åd vognen, men okserne flyede til skovs«. Han havde nemlig set tre bævere, der sankede ved, af hvilke den ene, der hedder bævertræl, havde lagt sig på ryggen på jorden med udstrakte ben, medens de to andre læssede ved på den mellem dens ben og så trak den afsted ligesom et forspand okser; dem splittede nu ulvene og åd vognen³⁴⁾. Atter spurgte Adisl ham, hvor han den forrige nat igen havde sovet; og han svarede: »dér hvor mus åd økse, men lod skaffet være«. Han vidste nemlig, at han havde lavet sig en økse af ost. Kongen spurgte nu atter om tidende fra Danmark, og Snjo svarede ham: »Uden viser farer dér alle bier vilde«³⁵⁾. Nu forstod Adisl det og sagde: »Er da kong Rakke død?« Snjo svarede: »Det siger du«. Og kongen gentog: »Rakke er død«. Da nu kong Adisl så, at Snjo var ordsnild, så at han ikke kunde hilde ham i samtale, bestemte han ham til Danernes konge og sagde til ham: »Vil du være konge i

Lejrekrøniken

Danmark?« Og Snjo svarede ham: »Ske din vilje«. Kong Adisl smykkede ham så med kongenavn og sagde: »Drag du, Snjo, til Danmark, og vær dem en hård og skændigt rasende konge, der giver dem mange ubillige og uretfærdige love, for at Danerne, Snjo, kan mindes dit navn i al evighed«.

Snjo herskede altså efter kongens bud grusomt i Danmark; overmodig, ubillig, opblæst, overmåde stor i ondskab, skrækkelig i al sin færd, fór han frem som et lyn, røvede trods gråd og suk fra folk, som han kunde tænke ejede noget, og fordelte det ranede gods blandt griske og skadefro mennesker; han gav mange ubillige og uretfærdige love³⁶). Han fór ingenlunde retfærdigt frem i sine domme, tvang stormændene til at finde sig tålmodig i almuens overgreb og styrtede dem saaledes i fordærv; ti hele almuen var ham lydige og huld. Kun én ved navn Rød stod ham imod ; ham sendte han da ud på øen til jætten Læ, for at spørge ham, hvilken død kong Snjo skulde få; men hans mening dermed var, at Rød ikke skulde vende levende tilbage derfra. Rød kom til øen, bragte jætten kongens hilsen og spurgte, hvilken død kongen vilde få. Men herpå nægtede jætten Læ at give noget svar, inden han havde givet ham tre sandsagn. Rød sagde da, i bjærget, hvor han sad³⁷), at han aldrig havde set tykkere vægge end væggene i hans hus. Det andet, han sagde, var, at han aldrig før havde set nogen, der havde flere hoveder og færre husfolk. Det tredje og allersandeste var endelig, at han aldrig skulde komme der igen, dersom han først slap vel derfra. Efter disse tre sandsagn spåede jætten ham, at kongen skulde dø af lusebid. Dette budskab bragte Rød kong Snjo, da denne sad på sit kongesæde i Jylland ; og alle fik det straks at se med egne øjne. Lus kravlede nemlig ud af hans næse og øren, og hele hans krop skjultes af deres mængde. Således døde kong Snjo for lusebid, han, hvis navn Danerne mindes evig³⁸).

Imidlertid, mens Rakke og Snjo herskede³⁹), voksede Helges søn Rolf, med tilnavnet Krake, og blev stor og stærk⁴⁰). Han tog efter Snjos død Danerne til konge. Han opholdt sig mest i Ledre på Sælland ligesom sine forgængere; han havde sin søster Skuld hos sig, datter af kong Adisl og hans moder Ursula, om hvem der ovenfor er fortalt; hende elskede han med broderlig kærlighed. Han skænkede hende Hornsherred i Sælland, for at hun deraf kunde afholde udgifterne til at føde sine møer; i det opførte han i Skulds navn en by, som heraf fik navnet Skuldelef⁴¹).

På den tid var der en jarl i Skåne ved navn Hjarvard, tysk af byrd, og skatskyldig til Rolf. Hjarvard sendte bud til Rolf og lod bede om, at han vilde give ham sin søster Skuld til hustru. Da Rolf ikke vilde dette, røvede han hemmelig pigen med hendes egen gode vilje og tog hende til ægte⁴²). Derefter sammensvor Hjarvard og Skuld sig og lagde råd op med hinanden om, hvorledes Rolf kunde blive dræbt og Hjarvard overleve ham og blive rigets arving. Efter ikke ret lang tids forløb drog Hjarvard da til Sælland med en flåde, opildnet ved sin hustrus tilskyndelse; han foregav, at han bragte sin svoger Rolf skat. En dag ved daggry sendte han bud til Ledre og lod Rolf sige, at nu skulde han komme og se skatten.

Lejrekrøniken

Det var dog ingen skat, men en væbnet hær, Rolf fik at se; hærmændene slog kres om Rolf, og han blev dræbt af Hjarvard. Hjarvard toges til konge af Sællænderne og Skåningerne, som var med ham. Han bar dog kun kongenavn en stakket stund: fra morgen til prim⁴³). Da kom Hake, Hagbards broder, Hamunds søn, dræbte Hjarvard og blev Danernes konge⁴⁴).

Medens han herskede, kom en mand ved navn Fritlef fra de nordlige lande og trolovede sig Rolf Krakes datter; med hende fik han en søn ved navn Frode med tilnavnet: den gavmilde. Efter at have avlet sønnen Frode, dræbte Fritlef kong Haki og tog hans trone⁴⁵). Da også han var død, fulgtes han paa tronen af sønnen Frode. Denne blev dræbt af Sværtlings sønner, og hans søn Ingjald hævedes på tronen⁴⁶). Efter at også han var død, fulgte Olav, hans søn, ham, og efter ham kom hans datter ved navn Åsa; om hende går der mange ordsprog⁴⁷). Efter at Åsa, der var fulgt efter sin fader Olav, var død, blev Harald, der også kaldtes Hildetand, Danernes konge⁴⁸). Han siges at have haft stort herredømme, idet han gjorde alle riger skatskyldige under sig lige til Middelhavet. Men da han drog til Sverige for at kræve skat, mødte kong Ring ham til kamp på en slette ved navn Bråvel, hvor skjoldmøer skal have kæmpet på Haralds side som mærkesmænd; af disse hed den ene Hed, den anden Visna⁴⁹). I dette slag faldt Harald, og med Sveriges konge Rings tilladelse tog Danerne møen Hed til dronning over sig. Hun herskede også over Danmark, og anlagde ved Slesvig i Jylland en by, som efter hende fik navnet Hedeby⁵⁰).

Noter

1) Håndskrifter af Lundeårbøgerne: A fra 13. årh. findes i Kiel, udg. af Waitz, Nordalbingische Studien V 7; B fragment fra 14. årh., findes i Universitetsbiblioteket i København, Arnamagnæanske håndskriftsaml. nr. 843, 4°; C fra 15. årh. («*Annales Esromenses*») findes sammesteds (Arnamagn. saml. nr. 841, 4°), udgivet af Langebek i *Scriptores rerum Danicarum* I 212, hvor tillige varianter fra B findes trykte. — Om B-håndskriftets særlige stilling på enkelte punkter jfr. min afhandling »Sagnkrøniken i Lundeårbøgerne« i *Hist. Tidsskr.* 7. R. II 222.

2) *Reliquiæ manus criptorum* IX 1.

3) Jfr. Axel Olrik, Forsøg på en tvedeling af kilderne til Saksens oldhistorie I 98; min afhdl. i *Hist. Tidsskr.* 7. række II 222.

4) Det er karakteristiken af kong Snjo i sagnkrøniken, der er en ordret gengivelse af Roskildekrønikens karakteristik af Erik Emuie (og Erik Egode).

5) Jfr. min ovenfor anførte afhandling i *Hist. Tidsskr.*

Lejrekrøniken

6) Hjarvard, Rolfs banemand, er ikke underkonge i Skåne, men »comes« (greve, høvding).

7) Kun Harald Hildetands erobringer nævnes.

8) Jfr. Axel Olrik, Kilderne til Saksens oldhist. II. 139. Sagnene har antagelig forekommet Sakse for naive, og Dan-sagnet har han tilmed fundet umuligt i kronologisk henseende.

9) Det er krønikens forfatter magtpåliggende at give læseren en meget høj forestilling om Danmarks riges alder, og derfor har han givet ordene »i begyndelsen« den nærmere tilføjelse »på Davids tid«, der skal betegne rigets høje ælde. — Om kejserens angreb på Danmark se længere fremme.

10) Ved dette ejendommelige sagn, der gør Dan til Ledres (o: Lejres) grundlægger, gøres Sælland med omliggende øer til Danmarks hovedland, hvor kongeslægten har sit sæde. De øer, som her sammenfattes under navnet Videslev, dannede i den historiske tid det midterste af rigets tre »lande« med fælles landsting ved Ringsted. Iøvrigt er sagnet højst mærkeligt ved sin fortælling om Danmarks afhængighed af kong Ypper (o: den øverste) i Upsala, Sveriges ældgamle kongesæde; det klinger som et dunkelt minde om Nordens oprindelige folkeénhed. I navnene på Yppers sønner ligger det, at sagnet har opfattet dem som personifikationer af Nordens tre lande under Upsalakongens overhøjhed.

Benævnelsen sædekonge er ellers ukendt; derimod kendes ordet stolkonge fra de islandske kilder; men dette ord, der bl. a. bruges om den byzantinske kejser, synes netop at betegne en stor og mægtig konge. — Sagnet om Upsalakongens overhøjhed findes kun i vor krønike, hvorimod Sakse vel begynder Danmarks historie med Dan, kongeslægten stamfader, men intet nævner om Sveriges overhøjhed; derimod stiller han ved Dans side broderen Angul, en personifikation af England.

11) Denne iver for at hævde Danmarks uafhængighed af den tyske kejser er ejendommelig for den ældre Valdemarstid. Det virkelige forhold var som bekendt det, at den tyske kejser under borgerkrigene havde bevæget Sven Grade til at hylde ham som lensherre, og Valdemar I havde ikke brudt dette (rent nominelle) afhængighedsforhold til Tyskland; det var først Knud Valdemarsøn, som på Absalons tilskyndelse nægtede den tyske kejser hylding. Selv om denne nominelle afhængighed var uden virkelig betydning, er krønikens ord om Danmarks bestandige uafhængighed da ikke fuldt historisk rigtige. At krøniken selv gør en undtagelse med kejser Ludvig den fromme, der fik den danske konge Harald døbt ved Mainz 826, indeholder også kun en halv historisk sandhed; ti Harald vandt næppe nogensinde sin magt i Danmark fuldt ud tilbage efter sin underkastelse under kejseren (826). I et sådant folkesagn, som krønikens forfatter her genfortæller, hører selvfølgelig en skikkelse som kejser Augustus, der må have været folkesagnet fuldstændig ukendt, ikke hjemme; sagnet på folkemunde må, ligesom adskillige tilsvarende sagn hos Sakse, have talt om »Sakserkongen« som Danmarks fjende. Når da krønikens forfatter erstatter denne med kejser Augustus, skyldes dette en art litterær naivitet, idet han har en vis tilbøjelighed til at betone rigets ælde ved at henhøre dets oprindelse til en formentlig meget gammel tid (den første romerske kejsers). At Augustus' tid er henved 1000 år

Lejrekrøniken

senere end Davids tid, som krøniken begyndte med, har ikke anfægtet forfatteren, der ved begge udtryk blot vil føre Danmarks histories begyndelse meget langt tilbage i tiden.

Desuden overfører forfatteren ganske naivt sin samtids forestillinger på sagnet, idet han åbenbart opfatter A. som tyskromersk kejser. — Sagnet om trævirket på Danevirkes plads indeholder muligvis en dunkel erindring om det lidt sydligere virke, som lå her, inden Thyras vold opførtes, og som med stor sandsynlighed tilskrives Gudfred (begyndelsen af 9. årh.); det er selvfølgelig heller ikke udelukket, at der endog tidligere fandtes grænsebefæstninger i disse egne. Hverken Gudfreds eller Thyras befæstninger var dog af træ, men bestod af jordvolde (afstivede med tømmer og stenlag); hvorvidt der hertil yderligere har været tilføjet en palissaderække el. lign. på voldens top, må stå hen; så meget er utvivlsomt, at træmateriale langt ned i Middelalderen har fundet udstrakt anvendelse til befæstningsanlæg.

12) Jfr. Lukas 21, v. 24.

13) Hyldingsstenen Daneryg (senere misforstået som »Danerlyng«) fandtes ved Viborg; ordet ryg(e) betegner på gammel Dansk en stor sten. Ved fortællingen om, hvorledes Dan, skønt høvding over Videslev, dog fik kongenavn af Jyder på Viborg ting, synes krønikens forfatter at anerkende dette som hovedsted for kongevalg eller i al fald kongehylding — en opfattelse, som også var almindelig i den senere Middelalder. — Sakse udelader hele denne fortælling, men hentyder dog sikkert til sagnet med de ord, at Dan (og Angul) »opnåede høvdingemagten ved indbyggernes stemme for deres udmærkede manddomsgerningers skyld«.

14) Jfr. 1. Mosebog 1. kap. 31. v.

15) Det er højst ejendommeligt for Valdemarstiden, at sagnet lader rigets *stormænd* giver landet navn, og at disse stormænd, der således hæver sig over den menige almue, tillige opfattes som stående i et bestemt afhængighedsforhold til kongen, idet de sammenstilles med kongens ombudsmænd (fogeder), der landet over varetog kongens interesser ved inddrivning af bøder o. l., samt bestyrede de kongelige gårde. Således spirer opfattelsen af stormændene som en rigsstand (i kongens tjeneste).

16) Den danske navneform har vel snarere været Dana.

17) Mellem Dan og Ro springes nogle konger over, der findes i Saksens danske kongerække og tildels hos Sven Aggesøn; blandt disse savner man særlig Skjold, »Skjoldungernes« stamfader. For at bevare sammenhængen i kongerækken gør krøniken dog Ro til søn af Dan, og det er ejendommeligt for forfatterens synspunkt, at han straks i begyndelsen betoner kongedømmets arvelighed, som just i Valdemarstiden trængte sig i forgrunden efter borgerkrigenes forvirring.

18) Høgebjerg synes efter A. D. Jørgensens undersøgelser (Nord. kirkes grundl. s. 244) at måtte søges i Valsøllille sogn, Ringsted herred (»Højbjerg«). Høgekøbing nævnes endnu i »kong Valdemars jordebog« fra 13. årh.s første halvdel. Iøvrigt er traditionen om den gamle købstads beliggenhed inde i landet og grundlæggelsen af den nyere købstad nede ved vandet for handelens skyld sikkert ikke uden historisk grundlag; vi træffer her

Lejrekroniken

modsætningen mellem de gamle »akselkøbinge« inde i landet og de nyere »strandkøbinge«.

19) Navnet Roskilde er utvivlsomt dannet af navnet Ro; senere misforstodes det som »rosen-kilde«.

20) Hos Sakse og Islænderne er det (omvendt) Haldan, der er fadet til Ro og Helge, så at disse to brødre repræsenterer modsætningen mellem den rolige fredsæle konge, der altid sidder hjemme, og den urolige vikingekonge, der altid færdes på søen.

21) Denne modsætning mellem Helge og hans broder findes, som lige ovenfor bemærket, også hos Sakse og Islænderne; men det er ejendommeligt for de danske kilder at betragte denne fordeling af rollerne som en ligefrem deling af riget; ved søkonger forstod man ellers i almindelighed større vikingehøvdinger, der intet land besad; her synes det snarest at være meningen, at det var Helges opgave altid at ligge på søen i kamp med Danmarks fjender.

22) Om denne Sivard hvide findes intet i andre kilder.

23) Se anmærkn. ovenfor.

24) Om Helges erobrings- og søtog, som der her kun hentydes til, findes flere udførlige sagnfortællinger hos Sakse.

25) Thorø er Turø ved Fyns Sydkyst og nævnes også hos Sakse i denne sammenhæng.

26) Kaldes ellers i krøniken Yrsa; Ursula er latiniseret form (ursa — en hunbjørn).

27) Ifølge de islandske kilder er Skuld datter af kong Helge og en ellekvinde, og altså søster til Rolf på fædrene side; men dette overnaturlige motiv er de danske kilder ukendt; Sakse nævner intet om Skulds herkomst, men kalder hende blot Rolfs søster.

28) Rakke er det gammeldanske ord for hund. Sagnet om hundekongen findes ikke hos Sakse i denne sammenhæng, men derimod hentydes der til det i en senere, med runer skreven kongerække, der siger: ok Suerikis kunung skipape en rakkæ at varþa kunung i Danmark. — Et tilsvarende norsk sagn findes hos Islænderne, der beretter, at Eystein, konge på Oplandene, satte en hund til konge over Thrønderne. Det norske sagn lader hundekongen blive sønderrevet af ulve, da han vilde værge sin hjord mod dem. Også Sakse fortæller et tilsvarende sagn om svenskeren Gunnar, der satte en hund til konge over Norge.

29) Dette sagnmotiv kendes også andensteds fra, navnlig fra det hos Sakse og i Jomsvikingasaga fortalte sagn om kong Gorm, der havde sat livsstraf for at melde ham sønnen Knuds død; også i dette sagn omgås kongens bud med list.

30) Jætten Læ på Læsø identificeres hos Islænderne med havets hersker Ægir (Hler Ægir). Af Læ er Læsø dannet.

31) Snjo hører utvivlsomt ligesom Læ oprindelig hjemme blandt jætterne; hans navn er det samme som ordet sne og betegner ham altså som en frostjætte. De islandske mytologiske skrifter nævner tre sønner af Fornjot: Læ rådede for havet, Loge for ilden og Kåre for vinden. Kåres søn hed Jakul eller Froste; Frostes søn var Snjo, der stundom har tilnavnet »den gamle«. Snjos egenskab af frostjætte er dog glemt i nærværende sagn, der ligesom

Lejrekrøniken

Sakse og senere kilder gør Snjo til Danekonge.

32) Viser er det gamle navn for bidronningen, der viser sværmen vej. I Peder Lollers middelalderlige ordsprogsamling findes et tilsvarende ordsprog: Når visen er borte, da fare bierne vilde.

33) Det er naturligvis en trylledrik, de syge får drikker, hvis virkning må tænkes at bero netop på, at den er lavet af deres argeste fjendes, ulvens kød.

34) Bæveren fandtes tidligere udbredt i hele Norden, nu findes den kun på enkelte punkter i Norge.

35) Jævnfør ovenfor.

36) Det er denne karakteristik af Snjo, der er en ordret gengivelse af Roskildekrønikens ord om Erik Emune og Erik Egode; se indledningen.

37) Læ opfattes af folkesagnet som en »bjærgmand«, hvis bolig er under jorden, inde i »bjærget«. Sådanne væsener tænkte folketroen sig navnlig boende i skrænter og klinger, vendende ud mod vandet (f. ex. klintekongen i Stevns). Det fremgår iøvrigt af det følgende, at Læ tænkes som en trolde med mange hoveder, der sidder ganske alene inde i bjærget (uden husstand). Motivet med de tre sandsagn, der frelser ens liv, er vel kendt fra talrige folkesagn og eventyr.

38) Rydårbogen stedfæster dette sagn nøjere, til Lusehøj ved Viborg, der fik navn herefter. Også i folkevisen »Dansk Kongetal« hentydes der til dette sagn: End mindes mig lusekongen — han var op under ø; — så mange ulove lagde han oppå, — så skammelig fik han sin død.

39) Sagnet om kong Snjo, der ikke hører hjemme blandt de egentlige Lejrekonger, er i krøniken vilkårlig indskudt paa denne plads, sandsynligvis fordi kong Adisl nævntes lige i forvejen. Sakse giver Snjo en helt anden plads i kongerækken.

40) Krake betyder en lang tynd stang. Bekendt er fortællingen om, hvorledes Vigge gav kongen dette tilnavn.

41) Skuldelev i Hornsherred er den dag i dag en betydelig landsby.

42) Andre kilder ved intet af, at Hjarvard fik Skuld mod Rolfs vilje; og når vor krønike gør ham tysk af byrd, er det vist nærmest et udslag af patriotisk Tyskerhad; Sakse kalder ham en svensk jarl.

43) »Prim« betegner den anden af de 7 daglige gudstjenestetider (»kanoniske tider«) = kl. 9.

44) At Hjarvard kun var konge fra morgen (solopgang) til prim (kl. 9), er en helt ordsprogsagtig udtryksmåde. Ifølge det almindelig kendte sagn (Sakse og Islænderne) er det imidlertid den eneste tiloversblevne af Rolfs kæmper, Vigge, der hævner ham og fælder Hjarvard; vor krønike indfører paa dette sted en konge, Hake, der hører til en helt anden, i det vestlige Sælland stedfæstet, sagnkreds, hvis centrum er det bekendte sagn om Hagbard og Signe; Hake er da næppe på sin plads på dette sted.

45) Sakse og Sven Aggesøn gør Fridlef til søn af den ældre Frode (ϝ: Frode hin fredgode); men denne konge springes ganske over i vor krønike, der lader Fridlef komme fra de

Lejrekrøniken

nordlige lande (Norge). Dette sidste stemmer nu i og for sig meget godt med, at Sakses fortællinger om Fridlef tilsammen danner en islandsk »fornaldarsaga«, hvis skueplads væsentlig er Norge. Beretningen om Fridlefs drab af Haki findes naturligvis ingen andre steder, da ingen andre selvstændige kilder anbringer Haki i Danmarks kongerække på dette sted. Ligesålidt kendes ellers en datter af Rolf Krake.

46) Hermed stemmer de andre danske kilder. Bekendt er det hos Sakse fortalte sagn om, hvorledes Starkad opdannede Ingjald til at hævne sig på sin faders mordere, Sværtlings sønner.

47) Åsa er hos Sakse ikke dronning, men blot Ingjalds yngste søster.

48) Sakse gør Harald Hildetand til søn af Haldan og beretter, at han fælder fem småkonger og samler derved Danmarks rige. Haralds tilnavn Hildetand (ǫ: kampens tand) betegner ham som den vældige kriger. Hans sagnskikkelse hører ikke hjemme i den egentlige Skjoldungrække og indsættes derfor (her og hos Sakse) på det sted i kongerækken, hvor den gamle Skjoldungrække slipper.

49) Kampen på Bråvoldene (vold=slette) er navnkundig, bl. a. af kvadet derom, opbevaret hos Sakse. Sakse kender også skjoldmøerne Hede og Visna; den sidste får i sagnet hånden afhugget af Starkad; en tredje skjoldmø Vebjorg, som Sakse nævner, falder i kampen.

50) Sakse fortæller, at Ole den frøkne, der var sat til konge i Skåne, indskrænkede Hedes herredømme til Jylland. — Slesvig er oprindeligt navnet på Sliens (Sles) inderste vig, og dette navn gik først senere over på byen. Navnet Hedeby stammer dog ikke fra dronning Hede, men kommer af ordet hede (udyrket slette).